

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma

Madekosken ja Heikkilänkankaan koulu

2016-2018

Tasa-arvolaki velvoittaa kaikki perusopetusta järjestävät oppilaitokset tasa-arvosuunnitelman laadintaan. Tasa-arvoisessa koulussa jokainen oppilas uskaltaa olla oma itsensä tuntien olonsa turvalliseksi.

Tasa-arvoisessa koulussa oppilaat myös viihtyvät ja tuntevat suurempaa osallisuutta omaan kouluyhteisöönsä. Tasa-arvo on koko koulun asia. Pitkäjänteistä koulun toimintakulttuurin kehittämistä on syytä toteuttaa kaikkien toimijoiden ja sidosryhmien yhteistyöllä.

Viranomaisten ja koulutuksen järjestäjien sekä muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen on huolehdittava siitä, että tytöillä ja pojilla sekä naisilla ja miehillä on samat mahdollisuudet koulutukseen ja ammatilliseen kehitykseen sekä että opetus, tutkimus ja oppiaineisto tukevat tämän lain tarkoituksen toteutumista. Tasa-arvoa edistetään koulutuksessa ja opetuksessa lasten ikä ja kehitys huomioon ottaen.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 5 §

Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja muiden koulutusta tai opetusta järjestävien yhteisöjen sekä työnantajien tulee ennaltaehkäistä sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 6 c §

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa on sitouduttu sukupuolten tasa-arvon edistämiseen monesta näkökulmasta:

- Perusopetus kannustaa yhdenvertaisesti tyttöjä ja poikia opinnoissa. Jokaista oppilasta autetaan tunnistamaan omat mahdollisuutensa ja rakentamaan oppimispolkunsu ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja.
- Perusopetus lisää tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta.
- Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat perusopetuksen toimintakulttuurin kehittämistä ohjaavia periaatteita.
- Opetuksen tulee olla sukupuolitietoista. Jokainen oppiaine edistää sukupuolten tasa-arvoa omalla tavallaan.
- Työtapojen, oppimisympäristöjen ja yhteistyökumppaneiden valinnassa kiinnitetään huomiota sukupuolittuneiden asenteiden ja käytänteiden tunnistamiseen ja muuttamiseen.

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa todetaan, että jokainen oppilas on ainutlaatuinen omana itsenään. Opetussuunnitelma velvoittaa antamaan tietoa sukupuolen moninaisuudesta. Jokaiseen oppilaaseen tulee suhtautua yksilönä. Tämä edellyttää kunkin oppilaan erityispiirteiden ymmärtämistä.

Jokaisella on oikeus määritellä sukupuolensa

Jokaisella tulee olla oikeus itse määritellä, millainen tyttö tai nainen, poika tai mies hän on, vai kokeeko hän olevansa muunsukupuolinen eli jotain naiseuden ja mieheyden ulkopuolella tai sukupuolten välissä. Kokemus omasta sukupuolesta voi myös muuttua ja vaihdella eri elämänvaiheissa. Yksilön sukupuoli onkin aina moninainen kokonaisuus ja kirjo ominaisuuksia.

Muiden tulee kunnioittaa yksilön kokemusta ja ymmärtää, että jokainen on oman itsensä paras asiantuntija. Sukupuolitietoinen opettaja osaa tukea oppilasta oman sukupuolen itsemäärittelyssä tämän prosessin eri vaiheissa. Sukupuolen moninaisuuden ymmärtäminen ja hyväksyminen auttavat laajentamaan kuvaamme siitä, millaisia voimme ja saamme olla ihmisinä, tyttöinä ja poikina, miehinä ja naisina tai muunsukupuolisina.

Kapeista käsityksistä aiheutuu vakavia ongelmia kuten kiusaamista ja ulkopuolelle jättämistä, yksinäisyyttä, koulutuksen keskeyttämistä, syrjäytymistä ja itsetuhoisuutta, jopa itsemurhia. Kun oppilas ilmaisee sukupuoltaan epätyypillisesti, on tärkeää, että hänen kokemustaan arvostetaan, tuetaan ja mahdolliseen kiusaamiseen puututaan. Oppilaan sukupuolen ilmaisua arvostavalla kohtaamisella ja kasvatuksella on myönteinen vaikutus aikuisuuteen asti.

Sukupuoleen perustuva häirintä ja seksuaalinen häirintä

Häirinnästä on kyse silloin, kun teoilla luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri. Voidaan ajatella, että häirintä on yksi kiusaamisen muoto. Häirintään voi kuitenkin syyllistyä, vaikka ei tarkoittaisi pahaa. Kyseessä voi olla ei-toivottu huomio, joka ei kunnioita toisen rajoja. Esimerkiksi ihastuminen ei oikeuta häirintää. Häirinnälle on tyypillistä sen toistuvuus. Sukupuoleen perustuva häirintä on ei-toivottua käytöstä, joka liittyy sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun. Sukupuoleen perustuva häirintä ei ole luonteeltaan seksuaalista. Sukupuoleen perustuva häirintä voi olla esimerkiksi

- halventavaa puhetta toisesta sukupuolesta
- sukupuolivähemmistöön kuuluvan leimaamista epänormaaliksi
- toisen ihmisen väheksyntää tai nöyryyttämistä sukupuolen perusteella
- koulukiusaamista silloin, kun se perustuu kiusatun sukupuoleen.

Seksuaalinen häirintä on ei-toivottua käytöstä, jolla loukataan toisen koskemattomuutta. Seksuaalinenkin häirintä koulussa saattaa alkaa jo alaluokilla. Seksuaalinen häirintä voi olla esimerkiksi

- vihjailevia eleitä tai ilmeitä
- härskejä puheita, nimittelyä tai kaksimielisiä vitsejä
- vartaloa, pukeutumista tai yksityiselämää koskevia huomautuksia tai kysymyksiä
- pornoaineiston esille asettamista
- seksuaalisesti värittyneitä yhteydenottoja tai toimintaa sosiaalisessa mediassa
- fyysistä koskettelua, seksuaalisväritteisiä ehdotuksia tai vaatimuksia
- seksuaalista väkivaltaa.

Häirintä on hämmentävä kokemus. Käsittelemällä ilmiötä se voidaan tunnistaa paremmin. Lapsi tai nuori ei välttämättä osaa tai uskalla kertoa kokemastaan. Syitä voi olla monia:

- pelko oman tilanteen pahentumisesta tai kostosta
- häiritsijän uhkaileva tai hyvittelevä käytös
- pelko leimautumisesta kantelijaksi tai uhriksi
- ohittaminen – olettaus, että häirintä loppuu, jos sen jättää huomioimatta
- voimattomuus – kokemus, että mikään oma toiminta ei riitä lopettamaan häirintää
- itsensä syyttäminen
- oman kokemuksen epäileminen
- pyrkimys lopettaa häirintä muuttamalla omaa käytöstä tai pukeutumista
- kokemus siitä, että kertominen ei johda mihinkään
- pelko siitä, että puuttuminen vaatisi esimerkiksi seksuaalisen suuntautumisen paljastamista.

Lisäksi poikien saatetaan ajatella pitävän kaikesta seksuaalisväritteisestä huomiosta, jota he tytöiltä saavat. Poikien saatetaan myös ajatella olevan aina kykeneviä puolustamaan itseään häirinnältä.

Häirinnästä keskusteltaessa huomio siirtyy usein häirinnän kohteeseen. Tätä voidaan syyttää provosoinnista, vääränlaisesta pukeutumisesta, kiltteydestä, puolustautumattomuudesta tai siitä, että hän piti puoliaan. Usein häirinnän kohde kokee syyllisyyttä ja häpeää. On kuitenkin muistettava, että häirintä ei ole koskaan sen kohteeksi joutuneen syytä.

Sukupuolittietoinen opetus

Perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan opetuksen tulee olla sukupuolittietoista.

Sukupuolittietoisuus on hyvän opetuksen tunnuspiirre. Sukupuolittetoisessa opetuksessa opettaja tiedostaa käsityksensä sukupuolesta ja sukupuolen moninaisuudesta. Sukupuolittietoinen opetus perustuu herkkyydelle tunnistaa yksilöllisyys ja persoonallisuus jokaisessa oppijassa.

Sukupuolittetoisessa opetuksessa tunnistetaan sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia rakenteita ja puretaan niitä. Sukupuolittietoinen opetus rakentaa johdonmukaisesti sukupuolten tasa-arvoa. Sukupuolittietoisuus on osa hyvän opettajan ammattitaitoa. Sukupuolittietoinen opettaja

- ymmärtää sukupuolta muokkaavia sosiaalisia ja kulttuurisia tekijöitä sekä tietää, että niihin voi vaikuttaa
- tunnistaa omia taipumuksiaan suhtautua oppilaisiin eri tavoin sukupuolen mukaan
- antaa oppilaille tilaa olla omanlaisensa ilman perinteisiä sukupuoliodotuksia
- osaa tukea oppilaan kasvua ja sukupuoli-identiteetin rakentumista silloinkin, kun oppilas on epävarma sukupuoli-identiteetistään tai kuuluu sukupuolivähemmistöön, sekä osaa tarvittaessa ohjata oppilaan oppilashuollon palveluihin
- purkaa työyhteisössään opetuksen sukupuolittavia ajattelu- ja vuorovaikutusmalleja sekä käytäntöjä
- osaa analysoida oppilaiden kanssa tyttöjen ja poikien, naisten ja miesten ja sukupuolivähemmistöjen kohtaamia rakenteellisia epätasa-arvotekijöitä

- edistää tasa-arvoa aktiivisesti omassa luokassaan ja koulu yhteisössään valitessaan oppimateriaaleja, työtapoja ja yhteistyökumppaneita
- kehittää koulun toimintakulttuuria sukupuolittaiseksi ja osallistuu koulun tasa-arvosuunnitteluun.

Sukupuolittainen lähestymistapa tunnistaa sukupuolten erot, mutta ei pidä niitä ainoastaan biologisina, vaan myös kulttuurisesti ja sosiaalisesti muotoutuneina. Sukupuolittaisuus konkretisoituu opettajan toiminnassa; hänen kyvyssään kuulla, kuunnella ja havaita oppilasta, tehdä hänestä tulkintoja sekä olla dialogissa hänen kanssaan. Sukupuolittaisen ohjauksen keskeinen päämäärä, oppilaan toimijuuden ja toimintakyvyn vahvistuminen, merkitsee hänen kykyään tehdä mielekkäitä oppiaine- ja muita valintoja ja merkityksellisiä suunnitelmia, jolloin sukupuoli ei asetu tiedostamattomaksi rajoitteeksi tai esteeksi.

(LIITE 1. Tasa-arvon edistäjän pieni sanakirja)

Kehittämiskohteet ja toimenpiteet

Oman perheen, suvun ja yhteiskunnan tosiasiallinen tasa-arvotilanne välittyy monin tavoin peruskouluikäisten kokemusmaailmaan. Lapsi alkaa rakentaa käsitystään sukupuolesta sekä sukupuolten valtarakenteista, hierarkioista ja mahdollisuuksista syntymästään lähtien. Huoltajien, opettajien ja muiden oheiskasvattajien tehtävänä on antaa tietoa sekä lisätä ymmärtämystä ja taitoa, miten tasa-arvoa rakennetaan tietoisesti.

Tavoitteena on lisätä tietoa sukupuolten tasa-arvosta ja vahvistaa tasa-arvotaitoja arjessa.

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) kieltää syrjinnän iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Yhdenvertaisuuslain mukaan koulutuksen järjestäjän ja tämän ylläpitämän oppilaitoksen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Lisäksi opetuksen järjestäjän on huolehdittava siitä, että oppilaitoksella on suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi.

Menetelmiä koulun tasa-arvotilanteen edistämiseksi

Perusopetuksen sukupuolittuneisuutta voidaan lieventää toteuttamalla sukupuoli- ja tasa-arvotietoista opetusta ja ohjausta sekä toimintakulttuuria.

Tasa-arvotyössä pienten lasten kanssa pyritään ottamaan huomioon arjen pienet ohikiitävät hetket, tokaisut ja eleet, joihin voi sisältyä epätasa-arvoisia tai sukupuolittavia elementtejä. Aikuisten näkökulmasta ne voivat olla merkityksettömiä, mutta näistä pienistä tuokioista koostuvat suuret kulttuuriset rakenteet.

Oppilashuollolla sekä oppimisen ja koulunkäynnin tuella on erityinen merkitys ennaltaehkäisevässä työssä sekä varhaisen tuen toteuttamisessa. Tukimuodoilla parannetaan kaikkien oppilaiden kasvun, kehityksen ja oppimisen edellytyksiä.

Lapsia on tärkeää puhutella nimillä, ei joukkona ”tytöt” tai ”pojat”. Sukupuoli on vain yksi ominaisuus monien ominaisuuksien joukossa. Sen jatkuva mainitseminen antaa lapselle ylikorostuneen käsityksen sukupuolen merkityksestä.

Tasa-arvotietoisuutta lisätään esimerkiksi järjestämällä kokemusasiantuntijan vierailu oppilaille, koulunväelle ja huoltajille.

Koulussa järjestetään WC:t sukupuolineutraaleiksi. Yksityinen suihkutila mahdollistetaan liikuntatunnin jälkeiseen peseytymiseen sitä tarvitsevalle.

Tasa-arvokeskustelun aiheita:

Onko koulusi tasa-arvoinen? Kohdellaanko kaikkia oppilaita tasa-arvoisesti?

- kohtelee ko opettaja samalla tavalla tyttöjä ja poikia?
- kohtelevatko oppilaat toisiaan samalla tavalla sukupuolesta riippumatta?
- suhtaudutko itse samalla tavalla tyttöihin ja poikiin?

Käyttäytyisitkö koulussa toisin, jos olisit toista sukupuolta?

- voitko tehdä niitä asioita, joista pidät?
- odotetaanko sinun tekevän asioita vain sen takia, että olet tyttö/poika/muuta sukupuolta oleva oppilas?
- vaikuttavatko muiden mielipiteet valintoihisi?
- voitko olla oma itsesi koulussa?

Tunnetko olosi koulussa turvalliseksi?

- tuletko mielelläsi kouluun?
- missä/milloin et tunne olosi turvalliseksi?
- pystytkö kertomaan opettajalle, jos sinua tai ystävääsi kiusataan?
- puuttuvatko opettajat kiusaamiseen riittävän hyvin?
- onko sinulla koulussa eri sukupuolta olevia kavereita?
- miten tyttöjen ja poikien ystävyyteen suhtaudutaan?

Millainen on mielestäsi tasa-arvoinen koulu?

- mikä koulussasi erityisesti edistää tasa-arvoa?
- onko sellaisia ongelmia, joihin voisit vaikuttaa omalla toiminnallasi?
- toivoisitko muutoksia oppitunneille, välitunneille tai koulumatkoille?

Tärkeitä aiheita integroitavaksi koulun eri oppiaineisiin tasa-arvon edistämiseksi:

Oppilas ymmärtää, että ihmiset ovat erilaisia, perheet ovat erilaisia ja monikulttuurisuus on rikkautta.

Oppilas oppii, ettei ole tyttöjen juttuja ja poikien juttuja, vaan jokainen voi valita mieleisensä, itselle sopivan tekemisen.

Oppilas oppii keskustelemaan oikeasta ja väärästä sekä kunnioittamaan toista.

Oppilas saa tuoda mielipiteensä esiin tulematta torjutuksi.

Oppilas oppii työskentelemään kaikkien kanssa ja kokee itsensä arvokkaana osana ryhmää.

Vuosittain toteutuvat tasa-arvoa edistävät teemapäivät ja käytänteet:

KiVa Koulu -tunnit joka kuukausi eri teemojen mukaisesti

Martti Ahtisaari-päivä 10.11. Koululla valitaan sovittelijaoppilas. LIITE 2

Lapsen oikeuksien päivä 20.10. LIITE 3

Minna Canthin päivä, tasa-arvon päivä 19.3. LIITE 4

Madekosken ja Heikkilänkankaan kylätoimikunta

Tasa-arvon toteutumisen arviointia

Marraskuu

Oulun kaupungin hyvinvointikysely oppilaille, huoltajille ja koulun henkilökunnalle

Maaliskuu

Madekosken ja Heikkilänkankaan tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnitelma tarkistetaan ja mahdollisesti päivitetään seuraavan kerran maaliskuussa 2018.

Toukokuu

KiVa Koulu –kysely oppilaille ja KiVa Koulun vastuopettajille

Vinkkejä koululle sukupuoli- ja tasa-arvotietoiseen kasvatukseen:

<http://www.tasa-arvoinenvarhaiskasvatus.fi/> Tehty varhaiskasvatukseen, on sovellettavissa myös alakoululle.

http://www.oph.fi/download/173318_tasa_arvoty_o_on_taitolaji.pdf/ Opetushallituksen tasa-arvo-opas.

<http://www.tasa-arvokasvatuksessa.fi/tietopankki/koulu>

<http://normit.fi/wp-content/uploads/2013/06/AlaOletaNormitnurin.pdf/> Suunnattu yläkoulumateriaaliksi, mutta perustiedot koskevat kaikkia.

http://www.yhdenvertaisuus.fi/kampanjat/syrjinnasta_vapaa_alue/syrjinnasta-vapaa-koulu/

<http://transtukupiste.fi/materiaali/> sieltä löytyy mm. <https://www.julkari.fi/handle/10024/126056>
https://www.dropbox.com/s/s449x3fxajuzfv4/Moninaisuus_mahtuu_kouluun.pdf?dl=0

<https://www.dropbox.com/s/4ewo9n0axbwquet/muumika-2painos-painoversio.pdf>
Sukupuolivähemmistöön kuuluvien nuorten omia toiveita kokoava opas.

Lähteet

Jääskeläinen L., Hautakorpi J., Onwen-Huma H., Niittymäki H., Pirttijärvi A. Lempinen M. & Kajander V. 2015. Tasa-arvotyö on taitolaji. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2015:5.

Ylitapio-Mäntylä O. 2012. Villit ja kiltit – tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hanna Härkösen haastattelu, sukupuolineutraalin lapsen vanhempi ja arjen asiantuntija

<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2012/11/20/minna-canthin-paiva-tasa-arvon-paiva-193>

http://www.edu.fi/download/135889_ahtisaaripaiva_ohjeistus_kouluille.pdf

LIITE 1. Tasa-arvon edistäjän pieni sanakirja

Sukupuoli

Sukupuoli voi tarkoittaa virallisen, henkilötunnuksesta ilmenevän sukupuolen lisäksi esimerkiksi sukupuolirooleja, naiseuden ja mieheyden sosiaalisia merkityksiä, yksilön sukupuoli-identiteettiä tai fyysisiä ominaisuuksia.

Sukupuoli-identiteetti

Sukupuoli-identiteetillä tarkoitetaan henkilön kokemusta omasta sukupuolestaan. Useimpien ihmisten sukupuoli-identiteetti vastaa heille syntymässä määriteltyä sukupuolta. Sukupuoli-identiteetti on kuitenkin aina yksilöllinen.

Sukupuolen ilmaisu

Sukupuolen ilmaisu tarkoittaa sukupuolen tuomista esiin pukeutumisella, käytöksellä tai muulla vastaavalla tavalla. Sukupuolen ilmaisu voi olla pukeutumista naiselle tai miehelle tyypillisinä pidettyihin vaatteisiin tai käyttäytymistä tai elehtimistä sellaisilla tavoilla, joita pidetään naiselle tai miehelle ominaisina.

Seksuaalinen suuntautuminen

Seksuaalinen suuntautuminen kertoo siitä, keneen henkilö tuntee vetovoimaa emotionaalisesti ja/tai eroottisesti. Seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuteen kuuluvat niin *homous*, *lesbous*, *biseksuaalisuus* kuin *heteroseksuaalisuus* sekä muut tavat määritellä seksuaalista suuntautumista.

Sukupuoliristiriita

Sukupuoliristiriita tarkoittaa sitä, että ihmisen tunne omasta sukupuolesta ei vastaa hänen kehoaan eikä toisten hänessä näkemää sukupuolta.

Sukupuolivähemmistöt

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ne ihmiset, joiden biologinen, sosiaalinen tai psyykinen sukupuoli eivät vastaa toisiaan. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat transsukupuoliset, transgenderit, transvestiitit ja intersukupuoliset. *Transsukupuoliset* henkilöt kokevat, ettei heidän sukupuolensa vastaa syntymässä määriteltyä sukupuolta. *Transgender* (muunsukupuolinen) ei koe kuuluvansa selkeästi mies- eikä naissukupuoleen. *Transvestiiteilla* on tarve toisinaan ilmaista pukeutumisellaan tai muilla tavoin eri sukupuolta. *Intersukupuolisella*

Sukupuolitietoinen opetus

Sukupuolitietoinen opetus perustuu herkkyydelle tunnistaa yksilöllisyys ja persoonallisuus jokaisessa oppijassa. Opetuksessa pidättäydytään sosiaalistamasta oppilasta hänen ulkoiseen sukupuoleensa. Sukupuolitietoisessa opetuksessa tunnistetaan sukupuolittavia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia tekijöitä sekä kyseenalaistetaan ja puretaan niitä sukupuolten tasa-arvoa rakentaen. Oppilaita ohjataan yksilöllisiin valintoihin ja lievitetään täten opinto-, koulutus- ja uravalintojen segregaatiota.

Sukupuoleen perustuva syrjintä

Sukupuoleen perustuvaa syrjintää on henkilön asettaminen sukupuolen (mukaan lukien sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu) vuoksi eriarvoiseen asemaan. Syrjintää on myös seksuaalinen tai sukupuoleen perustuva häirintä. Sukupuoleen perustuva syrjintä saattaa yhdistyä muihin syrjintäperusteisiin. Silloin kun syrjintä johtuu useasta syystä, puhutaan *moniperusteisesta syrjinnästä*.

Sukupuoleen perustuva häirintä

Sukupuoleen perustuvalla häirinnällä tarkoitetaan ei-toivottua käytöstä, joka liittyy henkilön sukupuoleen, mutta ei ole luonteeltaan seksuaalista. Tällä käytöksellä loukataan tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta. Samalla luodaan uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Seksuaalinen häirintä

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan sanallista, sanatonta tai fyysistä ei-toivottua käytöstä, joka on luonteeltaan seksuaalista. Tällaisella käytöksellä loukataan tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta erityisesti luomalla uhkaava, vihamielinen, halventava, nöyryyttävä tai ahdistava ilmapiiri.

Heteronormatiivisuus

Heteronormatiivisessa ajattelumallissa heteroseksuaali mies ja heteroseksuaali nainen edustavat luonnollisia, oikeutettuja, toivottuja ja usein ainoita mahdollisuuksia olla ihminen. Heteronormatiivisuus heijastuu instituutioihin, rakenteisiin, ihmissuhteisiin ja käytäntöihin.

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo ovat perusoikeuksia ja tarkoittavat periaatteessa samaa asiaa: syrjimättömyyden ja tasavertaisten mahdollisuuksien varmistamista kaikille sukupuolesta, etnisestä taustasta, kielestä, kansalaisuudesta, iästä, vammaisuudesta, seksuaalisesta suuntautumisesta, uskonnosta, vakaumuksesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä riippumatta. Lainsäädännössä ja viranomaistyössä tasa-arvo tarkoittaa useimmiten sukupuolten tasa-arvoa. Muihin syrjintäperusteisiin viitattaessa käytetään yhdenvertaisuus-käsitettä.

LIITE 2. Ahtisaari-päivä

Ohjeistus kouluille

Ahtisaari-päivä – Mistä on kyse?

Ahtisaari-päivää vietetään aina marraskuussa Martin päivän (10.11.) tienoilla. Ahtisaari-päivän viettäminen liittyy Suomen maabrändityöryhmän raporttiin, jossa ulkoasiainministeriölle annettiin tehtäväksi aloittaa Ahtisaari-päivän viettäminen osana Suomen rauhanvälittämistoiminnan tunnetuksi tekemistä. Samaisessa raportissa annettiin myös Suomen kouluille tehtäväksi alkaa viettämään sovinnon päivää, jolloin kouluissa keskusteltaisiin rauhasta ja konflikteista ja opittaisiin ristiriitojen ratkaisemista ja neuvottelemistaitoja. Ulkoministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Opetushallitus yhdessä kutsuvat kaikki Suomen koulut mukaan viettämään Ahtisaari-päivää. Vuonna 2011 Ahtisaari-päivää vietetään marraskuun 16. päivänä.

Miksi päivää vietetään?

Valtakunnallisen Ahtisaari-päivän tavoitteena on lisätä tietoa konfliktien ennaltaehkäisemisestä ja ratkaisemisesta niin koulun omassa yhteisössä kuin kansainväliselläkin tasolla. Keskeinen oppimisteema on se, miten otetaan vastuuta ja toimitaan toisten kanssa niin, että kahnauksilta vältyttäisiin ja ristiriitatilanteissa saadaan syntymään ratkaisu, johon kaikki osapuolet ovat tyytyväisiä.

Rauhanneuvottelu, konfliktinratkaisu ja sovittelu -teemojen tavoitteet ovat:

- Lisätä tietoa konfliktien ennaltaehkäisemisestä ja ratkaisemisesta sekä rauhanvälittämisestä niin kansainvälisellä tasolla kuin koulun omassa yhteisössä.
- Nostaa esille erilaisia tahoja, jotka tekevät työtä sovittelun ja konfliktin ratkaisun parissa.

Rauhanneuvottelu, konfliktinratkaisu ja sovittelu -teemojen pedagogiset periaatteet ovat:

- Opettaa erilaisten näkökulmien ja ajattelutapojen kunnioittamista, arvostamista ja ymmärtämistä.
- Opettaa toisista välittämistä ja positiivista ajattelutapaa, joka parhaimmillaan ennaltaehkäisee ristiriitojen syntymistä.
- Opettaa ajattelemaan ratkaisukeskeisesti erilaisissa ristiriita- ja konfliktitilanteissa sekä edistää oppilaiden vuorovaikutustaitoja.
- Opettaa ottamaan vastuuta ja toimimaan toisten kanssa niin, että ristiriitatilanteissa saadaan syntymään ratkaisu, johon kaikki osapuolet ovat tyytyväisiä.

Miten päivää voi koulussa viettää?

Koulut itse määrittelevät, missä laajuudessa haluaa Ahtisaari-päivää viettää ja miten sen toteuttaa. Oppilaiden iästä riippuen päivän aikana voidaan käsitellä hyvin erilaisia asioita. Koulussa voidaan keskustella rauhanvälityksestä, kriiseistä, neuvottelemisen ja sovittelun tärkeydestä aina kansainvälisistä kriiseistä koulun omiin kahinoihin. Toteuttamisen tavat voivat vaihdella esimerkiksi koulun yhteisen aamunavauksen tai juhlan järjestämisestä teemaoppitunnin pitämiseen tai sovittelijaoppilaan valitsemiseen. Kouluissa voidaan myös järjestää työpajoja, joissa oppilaat voivat oppia neuvottelemistaitoja käytännön tasolla erilaisten roolisimulaatioiden kautta, jolloin kyse voi olla koulun pihan omista erimielisyyksistä tai laajemmin kansainvälisistä kriiseistä. Koulut voivat myös kutsua päivän teemaan sopivia vierailijoita, esimerkiksi rauhanneuvottelun tuntijoita, rikosten sovittelun asiantuntijoita tai vertaissovittelukouluttajia kertomaan omasta erikoisalastaan tai vetämään työpajoja. Vierailijoita voi lähteä tiedustelemaan vaikkapa erilaisista kansalaisjärjestöistä, oikeuslaitoksesta, poliisista, puolustusvoimista tai ulkoasiainministeriöstä.

Sovittelijaoppilaan valinta

Yksi tapa toteuttaa Ahtisaari-päivän viettoa on järjestää koulussa sovittelijaoppilaan valinta, jonka tarkoitus on nostaa esille koulun omassa yhteisössä sovittellevassa hengessä toimineita oppilaita. Valinta voidaan toteuttaa joko jollakin luokkatasolla, koko koulun tasolla tai sitten vaikkapa koko kunnan koulujen tasolla. Vuonna 2011 esimerkiksi Oulussa kaksi koulua, Kastellin koulu ja Oulun lyseon lukio, valitsevat sovittelijaoppilaan osana presidentti Martti Ahtisaaren vierailua näissä kouluissa.

Sovittelijaoppilaan valitsemisen perusteet

- Oppilaat valitsevat vuosittain henkilön tai ryhmän ansiokkaasta sovittelutyöstä tai taustatyöstä rauhallisen kouluilmapiirin aikaansaamisessa tai tukemisessa. Sovittelijaoppilaan valinnan ideana on antaa tunnustusta joko yksittäisille oppilaille tai jollekin ryhmälle oman koulun rauhallisen ilmapiirin edistämisestä
- Sovittelijaoppilas
 - o on omalla toiminnallaan edistänyt koulu yhteisön positiivista ja rakentavaa ilmapiiriä
 - o osoittaa ymmärtämystä toisten erilaisia näkökulmia kohtaan ja kunnioittaa niitä
 - o on mahdollisesti edesauttanut koulussa tapahtuneen ristiriitatilanteen ratkaisemisessa

Alemmilla luokilla valitsemiskriteereitä on hyvä avata oppilaille muutaman esimerkin kautta. Tällaisia esimerkkejä voivat olla riita- tai kiusaamistilanteet oppilaiden välillä, joissa joku oppilas on vaikkapa puuttunut tilanteeseen tai pyrkinyt edesauttamaan sovun syntymistä. Esimerkkinä voi kertoa myös oppilaasta, joka on omalla toiminnallaan edistänyt koulun hyvää ilmapiiriä ja yhteishenkeä.

Mistä saa lisätietoja?

Ahtisaari-päivän Facebook-sivu avautuu 19.9.2011. Sivuilta löytyy ajankohtaista tietoa Ahtisaari-päivästä sekä sovinnon tarinoita, erilaisia ajatuksia ja ideoita siitä, mitä rauha tai sovittelu tarkoittavat. Sivulla on erillinen osio, jossa koulut voivat kertoa millaisia suunnitelma heillä on Ahtisaari-päivän suhteen. Tulkaa kertomaan teidän koulunne Ahtisaari-päivän suunnitelma ja pistäkää hyvät ideat jakoon.

Kysyttävää Ahtisaari-päivän viettämisestä kouluissa? Lähetä sähköpostia osoitteeseen ahtisaari.paiva@maabrandi.fi tai soita Mari-Anne Lindroth 050 3050743.

Hyödyllisiä linkkejä

Facebook [Ahtisaari-päivä](#)

Ulkoasiainministeriö

Ulkoministeriön tuottamia [aineistoja kouluille opetus- ja taustakäyttöön](#)

OKM

Opetus- ja kulttuuriministeriön [globaalikasvatuksen materiaaleja ja aineistoja opetuksen toteutukseen](#)

CMI

Presidentti Martti Ahtisaaren perustama kansalaisjärjestö Crisis Management Initiative tuottaa [tietoa ja käytännön ratkaisuja rauhanprosesseihin ja konfliktien ratkaisuun](#). Sivulla on myös tietoa presidentti Ahtisaaresta henkilönä.

[CMI:n Every Peace Matters -video](#) (Videota voi hyödyntää opetuksessa.)

YK-liitto

Suomen YK-liiton tuottamia [materiaaleja kouluille sekä mahdollisuus kouluvierailijan kutsumiseen](#)

Unicef

Unicefin tuottamia erilaisia [opetusmateriaaleja koulujen käyttöön sekä mahdollisuus kouluvierailijan kutsumiseen](#)

Verso

Suomen vertaissovittelufoorumin tuottama [Ahtisaari-päivän oppituntisisältö koulujen käyttöön](#)

KiVa-koulu

Turun yliopiston psykologian laitoksen ja Oppimistutkimuksen keskuksen kehittämä [KiVa Koulu -hanke](#) tähtää koulukiusaamisen vähentämiseen ja ennaltaehkäisemiseen.

Rauhankoulu

[Rauhanliiton rauhankoulu](#) tarjoaa rauhankasvatusta eri luokka-asteille sekä erilaisia oppimateriaaleja hyödynnettäväksi oppitunneille.

LIITE 3. Lapsen oikeuksien päivä 20.11.

LIITE 4. Minna Canthin päivä, tasa-arvon päivä 19.3.

Minna Canth (1844–1897) oli suomalainen kirjailija ja yhteiskunnallinen vaikuttaja. Canthin elämäntyö on vaikuttanut suuresti Suomen kehittymiseen tasa-arvon ja koulutuksen edelläkävijämaaksi. Hän on ainoa suomalaisnainen, jolla on oma liputuspäivä.

Ensimmäinen ehto naisen edistymiselle on persoonallinen ja henkinen vapaus. Siihen perustuu kaikki muu.

(Helle Kannila toim.: Minna Canthin kirjeitä)

Lehtinainen, kirjailija, liikennainen ja yhteiskunnallinen vaikuttaja

Minna Canth, alkujaan Ulrika Wilhelmina Johnsson, syntyi Tampereella 1844 vaatimattomiin oloihin. Vuonna 1853 perhe muutti Kuopioon hoitamaan Finlaysonin lankakauppaa. Canthin tyttökoulukokemukset Kuopiossa olivat turhauttavia, ja hän arvosteli niitä myöhemmin näkyvästi: tyttökouluissa syntyy käsityötaitoisia naisraukkoja, jotka kulkevat tietämättömyyden kahleissa.

Kosioikäiseksi vartuttuaan Canth haaveili, vastoin ajan yleistä tapaa, itsenäisen naisen urasta. Jyväskylässä käynnistyi vuonna 1863 kansakoulunopettajaseminaari, joka oli tie vapauteen: opettajattarena nainen saattoi elättää itsensä menemättä naimisiin. Sitä ennen naiset olivat voineet kouluttautua Suomessa vain kättilöiksi.

Canthin opinnot Jyväskylässä keskeytyivät, kun hän vastasi myöntävästi luonnontiedonopettajansa Johan Ferdinand Canthin kosintaan. Naimisissa olevan naisen ei ollut tuohon aikaan soveliaista opiskella. Miehensä toimittamien sanomalehtien myötä hän pääsi kuitenkin lehtityöhön ja ryhtyi julkaisemaan novelleja, uutisia ja yhteiskunnallisia kannanottoja.

Minna Canth odotti seitsemättä lastaan, kun hänen miehensä kuoli 1879. Hieman sen jälkeen Canth sai valmiiksi ensimmäisen näytelmänsä Murtovarkaus, ja palasi perheineen

lapsuudenkotiinsa Kuopioon. Canth otti hoitaakseen lankakaupan ja avasi sen menestyksen myötä myös sekatarvakaupan. Liiketoiminta toi taloudellista turvaa, joka mahdollisti Canthin työn kirjailijana.

Kuopiossa Canthin kotitaloon Kanttilaan muodostui Minnan salonki, kirjallinen ja aatteellinen kohtauspaikka. Siellä nähtiin mm. Juhani Aho, Akseli Gallen-Kallela ja Järnefeltit sekä Sibeliukset. Myös Kuopion naisintelligenssi muodosti siellä yhteiskunnallisia kannanottojaan, joilla osallistuttiin valtakunnallisiin keskusteluihin. Kuopion konservatiivisissa piireissä salongin aatteellisesti vapaamielinen ilmapiiri aiheutti pahennusta. Canth muun muassa, henkilökohtaisesta kristinuskostaan huolimatta, kannatti uskonnonvapautta.

Canth toimi liikenäisenä, kirjoittajana ja salongin emäntänä kuolemaansa saakka. Hän menehtyi vain 53-vuotiaana sydänkohtaukseen vuonna 1897.

Naisten ja vähäosaisten asialla

Minna Canth raivasi tietä naisille useilla alueilla. Hän oli ensimmäinen suomenkielinen lehtinainen, joka otti kärkevästi kantaa yhteiskunnallisia epäkohtia havaitessaan. Hänen ensimmäisen lehtikirjoituksensa otsikko oli "Tyttäriemme kasvatus".

Canth kuului koulutuksensa puolesta etuoikeutettuun naisten joukkoon, minkä hän myös tiedosti. Hänestä tulikin suomenkielisen koulutuksen pioneereja. Myös menestyvänä liikenäisenä Canth oli aikanaan harvinainen tapaus.

Canth julkaisi kymmenen näytelmää, kahdeksan laajaa novellia tai kertomusta, kaksiosaisen novellikokoelman sekä pamfletin. Hän on Aleksis Kiven ohella toinen merkittävä näytelmäkirjailija ja prosaisti.

Realismin edustajana Canth halusi kuvata köyhien ja erityisesti naisten elämää sellaisena kuin se on. Kaunistelematon tyyli ei miellyttänyt kaikkia, ja Canth saikin runsaasti kritiikkiä osakseen. Hän kuitenkin tutustui itse niihin olosuhteisiin ja ihmisiin, joista kirjoitti, ja tiesi niiden olevan totta.

Keskeisiä teoksia

- Työmiehen vaimo, näytelmä (1885)
- Köyhää kansaa, näytelmä (1886)
- Kovan onnen lapsia, näytelmä (1888)
- Kauppa-Lopo, novelli (1889)
- Sylvi (1893)
- Papin perhe, näytelmä (1891)
- Anna Liisa, näytelmä (1895)

Ensimmäinen liputuspäivän saanut nainen

2000-luvun alkupuolella sisäasiainministeriö oli saanut useita esityksiä sen puolesta, että Minna Canthin syntymäpäivä nimettäisiin yleiseksi liputuspäiväksi. Kuopiolainen Kanttilan kulttuurikeskuksen kannatusyhdistys oli lisäksi esittänyt, että päivän nimeksi tulisi Minna Canthin ja tasa-arvon päivä.

Vuonna 2003 sisäasiainministeriö antoi määräyksen, että valtion virastojen ja laitosten tulee liputtaa Minna Canthin syntymäpäivän ja tasa-arvon johdosta 19.3. Ministeriö suositti liputusta myös yleisesti.

Yleisen liputuksen suositusta jatkettiin seuraavina vuosina, ja ministeriö jäi seuraamaan sen toteutumista. Jos liputus saisi yleisen hyväksynnän, Helsingin yliopiston almanakkatoimistolle voitaisiin tehdä esitys, että päivä merkitään kalenteriin yleiseksi liputuspäiväksi.

Minna Canth ja tasa-arvo saivat vakiintuneen liputuspäivänsä vuonna 2007, ja Minna Canthista tuli kahdeksas suomalainen merkkihenkilö, joka on saanut oman liputuspäivänsä. Häntä edelsi seitsemän miestä.